

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 81'373

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.1>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ДЖЕРЕЛА НАЙМЕНУВАННЯ В СУЧАСНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF BORROWED VOCABULARY AS A SOURCE OF NAMING IN MODERN JOURNALISTIC TEXTS

Архипенко Л.М.,

orcid.org/0000-0002-9846-9493

кандидат філологічних наук,

*доцент, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

У запропонованій статті мова йде про функційні вияви іншомовних слів у сучасних українських публіцистичних текстах. Тексти сучасної публіцистики з електронних ресурсів (електронні версії газет та журналів), які є частиною засобів масової інформації, відіграють значну роль у формуванні та розвитку мовленнєвих уподобань нашого сучасника; актуалізують та популяризують новітні запозичення, оскільки саме вони віддзеркалюють розмаїтість змін і розвитку суспільства. Потреба у вживанні іншомовної лексики власне й пов'язана із відображенням цих змін. Завдяки ЗМІ іншомовні слова різнопланово адаптуються в українській мові; тексти сучасної публіцистики не лише відображають зміни на лексичному рівні мови, а в численних випадках є першим писемним фіксатором нових лексем, у тому числі й запозичених. Результати дослідження доводять, що в сучасному публіцистичному тексті іншомовні слова, запозичені для називання нових явищ, в основному первинні номінації. Вторинна номінація проявляється в разі позначення іншомовною лексемою поняття чи явища з уже наявною питомою назвою й супроводжується поповненням синонімічних рядів, уточненням поняття про предмет найменування шляхом диференціації семантичних відтінків слів. У процесі номінації іншомовне слово може поєднувати в собі кілька функцій: ідентифікаційну, предикативну, функціональну та інші, які разом зреалізують ще одну – номінативну. Названі функції мають відмінності: функція ідентифікації здійснює встановлення схожості, збігу, тотожності, виключення хибної ідентифікації; функція предикації покликає вказати на властивості предметів, встановити їхню валентність; функціональна називає осіб за родом діяльності.

Ключові слова: публіцистичний текст, засоби масової інформації, іншомовне слово, запозичена лексика, функції запозичень, номінація.

The article deals with the functional manifestations of foreign language words in contemporary Ukrainian journalistic texts. Texts of contemporary journalism from electronic resources (electronic versions of newspapers and magazines), which are part of the mass media, play a significant role in the formation and development of our contemporary's language preferences; they actualize and popularize the latest borrowings, since they reflect the diversity of changes and development of society. The need to use foreign language vocabulary is actually related to the reflection of these changes. Thanks to the mass media, foreign words are being adapted in various ways in the Ukrainian language; texts of contemporary journalism not only reflect changes at the lexical level of the language, but in many cases are the first written record of new lexemes, including borrowed ones. The results of the study prove that in a modern journalistic text, foreign words borrowed to name new phenomena are mainly primary nominations. Secondary nomination is manifested when a foreign language lexeme denotes a concept or phenomenon with an already existing specific name and is accompanied by the replenishment of synonymic series, clarification of the concept of the subject of the name by differentiating the semantic shades of words. In the process of nomination, a foreign language word can combine several functions: identification, predicative, functional, and others, which together realize another one – nominative. These functions have differences: the identification function establishes similarity, coincidence, identity, and excludes misidentification; the predication function is intended to indicate the properties of objects, to establish their valence; the functional function names persons by their occupation.

Key words: journalistic text, mass media, foreign language word, borrowed vocabulary, borrowing functions, nomination.

Постановка проблеми. У лексичній системі сучасної української літературної мови важливими складниками виступають іншомовні слова, запозичені з різних мов світу: тюркських, грецької, латинської, німецької, французької, англійської та

ін. Кінець ХХ століття позначився значною активізацією процесу запозичування, що свідчить про розширення сфери міжнародних контактів, зміни в політичному, економічному житті, розвиток науки, техніки тощо. Іншомовна лексика

переважає в політичному мовленні, наприклад: *санкція, конвергенція, брифінг, саміт, омбудсмен, спічрайтер* тощо. Терміни-запозичення займають провідні позиції під час називання нових явищ і понять у таких галузях людської діяльності, як наука і техніка: *промоутер, гаджет, логін, провайдер, скайп, смартфон, твітер, плазма, девайс*. Номінації в галузі культури поповнили такі слова, як: *фронтмен, саундтрек, фултрек*. Серед іншомовних слів значна кількість економічних термінів: *фішинг, дискаунтер, брокер, емісія, офшор, аутсорсинг, стагнація* тощо. Необхідно вказати на те, що запозичення збагачують лексичну систему українську мову, але іноді можемо спостерігати й невиправдане використання іншомовних слів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема запозичень постійно перебуває в колі уваги лінгвістів і зараз невпинно викликає зацікавленість багатьох з них. Її досліджували Б. Ажнюк [1], О. Стишов [11], М. Навальна [9], Ю. Молоткіна [8], В. Роман [10]. Перелік новітніх наукових розвідок зазначеної тематики збагатився дисертаціями Я. Битківської [3], О. Лапінської [6], Т. Майструк [7], С. Федореця [13], Н. Ясинецької [14] та інших. Кількість наукових розробок у цьому напрямі постійно зростає. Увага мовознавців до процесу запозичування породжує наукові дискусії навколо низки питань, які потребують системного й ретельного вивчення, зокрема продовження глибокого й усебічного аналізу вимагають причини потрапляння запозиченої лексики в українську мову та особливості її функціонування в мові-реципієнті.

Постановка завдання. Об'єктом нашого аналізу стали запозичені слова в сучасних українських публіцистичних текстах, а предметом дослідження – функційні вияви іншомовної лексики в публіцистичному тексті. Джерелом матеріалу обрано публіцистичні тексти з електронних ресурсів (електронні версії газет та журналів), що зумовлено, по-перше, тим, що названі тексти становлять частину засобів масової інформації, які зараз відіграють значну роль у формуванні та розвитку мовленнєвих уподобань нашого сучасника; по-друге, тексти сучасної публіцистики, на наш погляд, актуалізують та популяризують новітні запозичення, оскільки саме вони віддзеркалюють розмаїтість змін і розвитку сучасного суспільства. Потреба у вживанні іншомовної лексики власне й пов'язана із відображенням цих змін. І саме завдяки ЗМІ, які сприяють поширенню запозичень, іншомовні слова різнопланово адаптуються в українській мові; тексти сучасної публіцистики не лише відображають зміни на лексичному рівні

мови, а в численних випадках є першим писемним фіксатором нових лексем, у тому числі й запозичених. Мета роботи – відібрати та описати іншомовні лексеми з функційними виявами первинної та вторинної номінації в сучасному публіцистичному тексті. У статті розглядаємо запозичення на лексичному рівні, тому рівнозначно застосовуємо поняття «запозичення» та «іншомовне слово», під яким розуміємо слово, запозичене з іншої мови й адаптоване в мові-реципієнті.

Виклад основного матеріалу. Запозичене українською мовою слово часто виступає джерелом найменування явищ навколишнього світу. Спостереження за іншомовними лексемами в сучасних публіцистичних текстах показують, що запозичення називають нові явища сучасної дійсності або виступають вторинними назвами вже відомих реалій. Під вторинними назвами розуміємо слова, що йменують явища з вже наявними позначеннями в сучасній українській мові. У такому випадку за допомогою запозичення здійснюється поповнення синонімічних рядів чи відбувається сприяння уточненню поняття, диференціації семантичних відтінків.

Номінацію (лат. *nomination* – називання, іменнування) ми розуміємо як: «1) творення й надання назв (та інших мовних позначень) пізнаним і вичленованим фрагментам дійсності, тобто встановлення відношень позначального і позначуваного між певною мовною одиницею і відповідним предметом (явищем, ознакою і т. ін.); 2) результат цього процесу, тобто сама назва; 3) називання як використання вже готових найменувань у процесі мовленнєвих актів» [12, с. 417]. Процес номінації зумовлений прагненням людини описати навколишній світ, зафіксувати й потім відтворити свої знання про нього, назвати кожен його елемент: «Лексична номінація відображає як рух людського пізнання від більш до менш помітного і відомого, від наявного до нового, тобто етапи пізнання навколишньої дійсності, так і етапи практичного освоєння цієї дійсності. Номінація (як процес творення назв) реалізується в мові на основі власних ресурсів і шляхом запозичення з ін. мов» [12, с. 419]. Розрізняють первинну та вторинну номінацію. Аналізу різних аспектів як первинної, так і вторинної номінації присвячено низку спеціальних робіт (О. Тараненко, Є. Карпіловська, О. Селеванова Ю. Степаенко). Прихильники порівняльно-історичної парадигми (Н. Арутюнова, О. Кубрякова та ін.) дотримуються думки, що первинна номінація – явище доволі рідкісне, а такі слова усвідомлюються як первісні утворення й потребують тлумачення через етимо-

логічний або історичний аналіз. Згідно з такою позицією запозичення не може бути результатом як первинної, так і вторинної номінації. Інша ж група науковців (В. Гак, А. Уфимцева та ін.) первинну номінацію співвідносять зі словами та словосполученнями, а вторинну – з реченнями: «Слово і стійке словосполучення – це готові й відтворювані номінативні знаки мови, які співвідносяться з позначуванним фрагментом дійсності через опосередкування відповідним узагальненим поняттям. Вільне словосполучення і речення – це номінативні знаки мовлення, які співвідносяться з позначуванним одиничним (не узагальненим) фрагментом дійсності через його відображення в уявленні мовця і в кожному акті мовлення заново створюються (комбінуються) для позначення того чи ін. конкретного об'єкта. <...> Вторинна номінація – це надання об'єкту ще однієї назви: з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою (метонімічна або метафорична номінація, перифрази, евфемізми та ін.) або як трансформація попередньої назви об'єкта, напр.: мінеральна вода (назва у формі словосполучення) – мінеральна (субстантиват), мінералка, мінвода, вода» [12, с. 418].

Розглянемо процес номінації та її структуру як «семантичний трикутник»: реалія – поняття – ім'я (семіотична модель, запропонована американськими лінгвістами Ч. Огденом і А. Річардсом [15]). Номінація виступає результатом ідентифікації елементів дійсності, повідомлення про їхні ознаки, виконання певної функції тощо. Унаочнимо структуру «семантичного трикутника» на прикладі ідентифікації лексичного запозичення. Функцію ідентифікації (встановлення збігу, схожості) виконують назви істот і предметів. Семантика подібних номінацій, втілених у формах конкретних іменників, відображає чуттєво відчутний образ позначуваного поняття. Наприклад: «У США лікар знайшов спосіб посміхатися до пацієнтів з коронавірусом, не знімаючи маски. Про це лікар розповів на своїй сторінці в Instagram. Лікар на ім'я Робертіно працює в лікарні Scripps Mercy Hospital в Сан-Дієго. Він працює з пацієнтами з COVID-19, тому він не може зняти маску і захисний костюм. Чоловікові не подобалося, що через уніформу пацієнт не може побачити емоції лікаря, а той у свою чергу посміхнутися і підбадьорити хворого. Робертіно прийшла в голову ідея прикріпити до костюму своє фото, на якому він усміхається. Знімок замінює бейдж і трохи розряджає обстановку. Колегам медика сподобалася його ідея, і вони підтримали її, прикріпивши свої фото до костю-

мів» («Кореспондент.net», 9 квітня 2020, 17:41). Запозичене слово *бейдж* (від англ *badge* – значок, емблема) позначає картку із зазначеним ім'ям, прізвищем, фото, посадою особи, яку прикріплюють до лацкана одягу працівникам установ, учасникам конференцій і т. ін. [4, с. 74]. У наведеному тексті лексема *бейдж* виконує функцію ідентифікації, адже людина ототожнює навколишні об'єкти з дійсністю. У цій ситуації денотат – конкретна реалія (картка з інформацією). Денотат позначений загальною назвою *бейдж*, яка допомагає пацієнту виділити риси конкретного лікаря. Відсутність цієї реалії може призвести до хибної ідентифікації. Денотативна спроможність іменника *бейдж* виявляється через можливість відображати уявлення не тільки про елемент уніформи, а й про особливості професійної діяльності її носія. Слово-ідентифікатор *бейдж* утворює «знак-субститут», заміщує під час комунікації предмет, про який йдеться в повідомленні. Лексема виступає сигналом, здатним викликати в комунікантів суб'єктивні уявлення: «знак-субститут» вказує на приналежність носія *бейджа* до певної групи людей, професійна діяльність яких може вимагати використання цього атрибуту уніформи. Контакти з оточенням формують у свідомості адресанта й адресата суб'єктивно ідеальний світ, у якому всі лікарі мусять мати *бейдж* із контактними даними. У процесі мовлення за допомогою мовних засобів збудовано матеріальну модель – писемний текст. Проте існування такої моделі в індивідуальній свідомості особистості не завжди завершується її реалізацією. Іншомовне слово *бейдж* постає як елемент індивідуальної моделі – *бейдж* з контактними даними лікарів. Через цю модель індивід здійснює особистісну експлікацію уявлень, думок, знань про об'єкти зовнішнього світу та їхню взаємодію. Ми спостерігаємо предметну за змістом первинну модель, адже її елементи виступають поняттям про предмет та його зв'язки. Джерело моделі – трудова діяльність (медична професія). За умови, що значення (смісл) іншомовного слова *бейдж* для адресата буде іншим, як результат сприйняття цього слова в його свідомості можуть вибудовуватися різні суб'єктні моделі з відображенням співвідношення явища та його номінації. Нерозуміння адресатом значення лексеми *бейдж* призведе до повного нерозуміння тексту, тобто унеможливить побудову в його свідомості суб'єктної моделі, відповідної змісту тексту. Наведений приклад здійснюваного в мовленні процесу номінації підтверджує залучення до мовленнєвого акту не двох компонентів

(денотат – ім'я), а значно більше: адресант, денотат, ім'я, адресат. Отже, запозичене слово *бейдж*, здійснюючи функцію ідентифікації та співвідносячи предмет з навколишньою дійсністю, виконує ще й функцію економії мовних засобів під час передачі інформації та виступає знаком зовнішньої відмінності. Лексема *бейдж* – первинна номінація, оскільки в українських реаліях до певного моменту був відсутній цей предмет.

Наступна функція, виконувана іншомовними словами, – функція предикації, або повідомлення про властивості субстанції. Наприклад: «Щороку представники світової політичної та економічної еліти збираються в швейцарському Давосі обговорити виклики, з якими стикаються. Останнім часом ці зустрічі пережили не одну метаморфозу. З "пандемічного 2020-го" Світовий економічний форум декілька разів переносили, намагалися змінити локацію та повністю переводили в **онлайн-режим**. Перша після пандемії зустріч світових лідерів віч-на-віч у травні минулого року була традиційно присвячена світовим викликам.<...> До української делегації на чолі з президентом Володимиром Зеленським, який приєднався **онлайн**, увійшли зокрема перша леді Олена Зеленська, віцепрем'єр-міністерка економіки Юлія Свириденко, очільник "Нафтогазу" та донедавна міністр розвитку регіонів Олексій Чернишов та голова Офісу президента Андрій Єрмак. Під час свого виступу Зеленський наголошував на важливості подальшої фінансової підтримки фінансово та зброєю, а також на необхідності отримання гарантії безпеки для України, поки держава прямує до НАТО» («Економічна правда», 20 січня 2023, 18:30). Запозичення *онлайн* називає абстрактну властивість такої реалії, як режим (від англ. *online* – на зв'язку) – «1. Тип зв'язку, при якому зв'язок підтримується у режимі реального часу (безперервно). 2. Режим підключення приладу, що відповідає його готовності до роботи» [4, с. 843]. Характерною рисою найменування *онлайн* є наявність у нього семантичної валентності зі словом *режим*.

У проміжному положенні між назвами предметів та назвами ознак перебувають назви осіб, позначувані за родом занять. Наприклад, для номінації видів діяльності органів державної влади залучаються різні іншомовні слова та словосполучення: «Потік звинувачень у корупції розпочався після телевізійного репортажу у 2020 році, який нібито показав, як **спікер** парламенту та впливовий законодавець стверджували, що вони можуть обійти правила і надати гро-

мадянство фіктивному китайському інвестору, нібито засудженому за шахрайство в його країні» («Європейська правда», 19 січня 2023, 09:00).

Запозичення *спікер* означає «оратор». Первинне значення лексеми *спікер* – член близького королівського оточення. Спікера як представника палати громад на переговорах із лордами та королем обирали серед депутатів. Сучасний спікер здійснює контроль за дебатами, спостерігає за порядком та визначенням черговості виступів депутатів, офіційно представляє парламент у відносинах із виконавчою владою. Унаслідок розбіжності функцій, виконуваних спікером раніше й зараз, сталося перенесення імені з однієї категорії предметів в іншу. Семантична структура лексеми *спікер* (від англ. *speaker* – оратор) зберігає виділення функційного компонента значення, яке зближує це найменування з одиницями, належними до предикатного семантичного типу. Слово *спікер* було запозичене разом з реалією (парламент), тому, за нашим баченням, – це первинна номінація.

Розглянемо ще одну назву. «Боротьба України проти РФ – це і наша боротьба, їхня оборона – це оборона США, – **конгресмен Шифф** на дебатах щодо ім'ячменту Трампа» (Цензор.net, 19 грудня 2019, 11:50); «Для стримування Путіна потрібні "небачені" санкції, – **конгресмен США Шифф**» (Цензор.net, 2 січня 2022, 21:19). Значення англізма *конгресмен* (від англ. *congress* – конгрес, *man* – чоловік) – член конгресу [4, с. 563] містить сему «причетність до влади». У тексті один і той же суб'єкт мови має дві назви: 1) Шифф (власне ім'я); 2) конгресмен США (номінація функцій на – називання за родом занять). Мета використання таких назв – ідентифікація предмета промови. Отже, запозичення *конгресмен* виконує в тексті як ідентифікаційну, так і функціональну роль. Лексема *конгресмен* застосовується винятково до членів Конгресу – законодавчого органу в США. У нашій державі законодавчий орган називається Верховна Рада України, а її представники, обрані народом, – народні депутати України, тому синонім до слова *конгресмен* в українській мові відсутній, а отже, це запозичення ми віднесемо до первинної номінації.

Проілюструємо вторинну номінацію прикладом з лексики політичної сфери. Термін *спічрайтер* запозичено з англійської мови в кінці ХХ століття. Він позначає це особу, яка пише тексти виступів політичних діячів, бізнесменів та інших публічних людей. Поява такого виду діяльності пов'язана зі змінами в державному устрої країни, а саме з падінням комуністич-

ного режиму, розвитком багатопартійності тощо. Демократичні зміни вплинули на виникнення нового роду заняття: написання текстів виступів. Іншомовне слово *спічрайтер* (від англ. *speech* – мова, *writer* – письменник, автор) – той, хто складає тексти промов, виступів для державних діячів, політиків тощо [4, с. 1369] протягом останніх десятиліть актуальне в політичній лексиці, проте офіційний класифікатор професій такої назви не містить, адже в заклади вищої освіти не готують фахівців за відповідною спеціальністю. Як назву цієї професії використовують інші слова: запозичення *референт* або питома слово *помічник*. Наприклад: «Президент Володимир Зеленський призначив нового посла України у Литві. Як повідомляє Інтерфакс-Україна, Петро Бешта з 2020 року обіймає посаду генерального директора Політичного директорату Міністерства закордонних справ України. <...> Попередні роки Бешта був заступником постійного представника України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві, а також **референтом** третього президента України Віктора Ющенка» («Європейська правда», 15 січня 2022, 09:56); «Згодом ЗМІ з посиланням на джерела у правоохоронних органах повідомили, що у рамках розслідування була арештована одна з віцепрезиденток Європарламенту Єва Кайлі. Стверджується, що вона фігурує у справі про незаконний лобізм на користь Катару в установі ЄС. У справі також арештували **помічника** євродепутата з групи соціалістів і демократів, який є колегою Кайлі, і колишнього депутата Європарламенту від Італії П'єра-Антоніо Панцері» («Європейська правда», 10 грудня 2022, 12:42). Як бачимо, поряд з іншомовним словом *спічрайтер*, яке називає особу за родом діяльності, в українській мові функціонують два синоніми: *референт* і *помічник*, тому це запозичення – назва вторинна. Функціонування синонімічного ряду уможливлене наявністю спільної семи – допомога офіційній особі.

Наведені приклади ілюструють функціонування запозичених найменувань осіб у політичній сфері. Розглянемо іншу галузь – економіку. Початок XXI століття позначений суттєвими змінами в економіці країни (реформи різних системи економіки, стрімкий розвиток інформаційних технологій та засобів комунікації тощо), які спричинили виникнення нових найменувань осіб за родом діяльності. Наприклад: «Тому Заходу важливо запровадити додаткові санкції на продаж танкерів, які вже були у використанні. Це потрібно, щоб не дозволити Росії, її союзни-

кам і пов'язаним із ними **трейдерам** купувати старі танкери для використання в обхід обмеження, а також заборонити перевалку російської нафти в територіальних водах і виняткових економічних зонах країн санкційної коаліції», – пишуть Світлана Романко та Лаури Міллівірт» («Європейська правда», 12 січня 2023, 11:50). Іншомовне слово *трейдер* (от англ. *trader* – торговець) – представник брокерської фірми на біржі; юридична чи фізична особа, яка володіє правом укладати на біржі угоди [4, с. 1471] в українській мові має відповідний синоніми – продавець, торговець. Отже, *трейдер* – вторинна номінація особи за родом занять. Проте слід зауважити, що питома слово *торговець* у сучасній мові в одному із значень має негативні відтінки конотації, пов'язані з відповідним ставленням до професії: «Торговець – той, хто займається приватною торгівлею як професією; крамар; зневажл. лицемірна, безпринципна людина, що торгує своєю честю, совістю, переконаннями, талантом» [4, с. 1463]. У цьому випадку, на нашу погляд, запозичення *трейдер* – евфемізм, а його вживання вказує на престижність професії. Також функціонування назви *трейдер* уточнює позначувану діяльність, звужуючи уявлення про продаж лише в межах цінних паперів і біржових угод. Слово *продавець* (той, хто продає який-небудь товар. // Особа, що займається продажем, торгівлею; торговець. // Працівник торгового підприємства, що відпускає товари покупцю [4, с. 1150]) має ще один синонім – активно вживане запозичення-словосполучення *менеджер з продажу*: «Рівень ділової довіри в Китаї впав до найнижчого рівня з січня 2013 року – це відображає вплив різкого зростання кількості випадків COVID-19 на економічну активність та можливу рецесію в 2023 році. Про це пише Reuter із посиланням на результати опитування World Economics. Індекс впав до 48,1 в грудні з 51,8 в листопаді, показало опитування **менеджерів з продажу** в більш ніж 2300 компаніях, проведене World Economics з 1 по 16 грудня» («Економічна правда», 19 грудня 2022, 17:05). Нам видається, що назва *менеджер з продажу* (*менеджер* від англ. *manager* – завідувач, директор) – людина, яка відповідає за координацію і контроль над організацією праці) [4, с. 658]) виступає евфемізмом, оскільки приховує реальну діяльність продавця. Лексичні одиниці *трейдер*, *продавець*, *торговець*, *менеджер* поєднані спільною семою – здійснення продажу.

Наведений синонімічний ряд доповнюється запозиченням *дилер*, яке також виступає вторинною номінацією особи за родом діяльно-

сті: «Китайські автовиробники збільшують свої прибутки на російському ринку, оскільки західні санкції та припинення поставок американських і європейських брендів викликали небувале зростання цін на машини. Про це повідомляє ТАСС. Зазначається, що товарні запаси за марками, що пішли, будуть розпродані до кінця I кварталу 2023 року, а вартість нових машин зростає на 10%, проте в агентстві не вказують поріг цін, від якого відитовхуються дилери» («Економічна правда», 18 грудня 2022, 11:01). Англійське слово *дилер* (від англ. *dealer* – торговець) фізична або юридична особа, що здійснює перепродаж товарів, а також цінних паперів і валют» [4, с. 295] функціонально та семантично більш наповнене, порівняно зі словом *трейдер* та словосполученням *менеджер з продажу*, адже дилером може бути і фізична, і юридична особа, яка здійснює з купівлю-продаж; дилери присутні на ринку нерухомості, в оптово-роздрібній торгівлі тощо. Результатом вивчення уявлень про професію дилера, який перепродає товари від виробника, стало виділення питомих українських синонімів – *посередник* і *перекупник*, значення яких зрозумілі будь-якому адресату, тоді як розуміння іншомовного слова *дилер* буде залежати від його загальної ерудиції і фонових знань.

Висновки. У сучасному публіцистичному тексті іншомовні слова, запозичені для називання нових явищ, в основному первинні номінації. Вторинна номінація проявляється в разі позначення іншомовною лексемою поняття чи явища з уже наявною питомою назвою й супроводжується поповненням синонімічних рядів, уточненням поняття про предмет найменування шляхом диференціації семантичних відтінків слів. У процесі номінації іншомовне слово може поєднувати в собі здійснення кількох функцій: ідентифікаційну, предикативну, функціональну та інші, які разом зреалізують ще одну – номінативну. Названі функції мають відмінності: функція ідентифікації здійснює встановлення схожості, збігу, тотожності, виключення хибної ідентифікації; функція предикації покликана вказати на властивості предметів, встановити їхню валентність; функціональна називає осіб за родом діяльності. Засоби масової інформації та комунікації – основне джерело актуалізації та популяризації новітніх запозичень, які постійно потребують виявлення й фіксації з метою подальшого вивчення, опису їхнього семантичного й стилістичного статусу та включення до словників української мови як унормованих і кодифікованих лексем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ажнюк Б. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 48–54.
2. Архипенко Л. Англійськи в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). № 5. Ч. 1. С. 1–6.
3. Битківська Я. В. Тенденції засвоєння та розвиток семантики англійських слів у сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2008. 368 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Карпіловська Є.А. Вторинна номінація в сучасній українській мові: тенденції розвитку. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. К, 2010. Вип. 20. С. 28–32.
6. Лапінська О. М. Англійськи в структурі українського художнього тексту кінця ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2013. 20 с.
7. Майструк Т. С. Англійськи запозичення у функціонально-стильових різновидах української мови кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. канд. філол. наук. Кривий Ріг, 2010. 20 с.
8. Молоткіна Ю. Функціонування медіа-лексики іншомовного походження в сучасних українських інтернет-виданнях. *Соціум. Документ. Комунікація*. Збірник наукових статей. Випуск 5. Серія «Філологічні науки». 2018. С. 57–70.
9. Навальна М. Складнощі редагування іншомовних лексем у мові засобів масової інформації. *Мова. Суспільство. Журналістика: матеріали ХХІV міжнародної науковопрактичної конференції з проблем функціонування і розвитку української мови (Київ, 2 листопада 2018 р.)*. Київ : Інститут журналістики. 2018. С. 42–45.
10. Роман В. Особливості адаптації лексичних запозичень у мові засобів масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018. № 36. С. 118–121.
11. Стишов О. А. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку ХХІ ст. *Studia philologica*. 2017. Випуск 9. С. 66–75.
12. Тараненко О. О. Номінація. Українська мова : Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 417–419.
13. Федорець С. А. Англійськи запозичення в мові сучасної української реклами : дис. ... канд. філол. наук. Харків : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2005. 203 с.

14. Ясинецька Н. А. Структурно-семантичні особливості та функціонування новітніх англійзмів в українській мові : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2013. 253 с.

15. Ogden C. K. Richards I A The meaning of the meaning: A study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism. London, New York, 2001.

УДК 811.161.2'373'38:821.161.2'06-3

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.2>

КОМПОЗИТНА ІМЕННИКОВА ЛЕКСИКА У ПОЕЗІЇ СТЕПАНА САПЕЛЯКА: СЕМАНТИКО-ДЕРИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

COMPOSITE NOUN VOCABULARY IN THE POETRY OF STEPAN SAPELYAK: SEMANTIC AND DERIVATIONAL ASPECT

Бабій І.М.,

orcid.org/0000-0002-1568-7920

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Кузьма Д.Ф.,

orcid.org/0000-0003-0842-7183

магістрантка факультету філології і журналістики

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Стаття присвячена розгляду композитної лексики у поезії Степана Сапеляка, зокрема предметом дослідження були складні іменники. Мета статті полягала у здійсненні семантико-дериваційного аналізу іменників-композитів, ужитих у поезії Степана Сапеляка. Для реалізації мети поставлено такі завдання: 1) виокремити та описати семантичні групи складних іменників, виявлених у поезії Степана Сапеляка; 2) з'ясувати способи творення композитних іменників; 3) виокремити їх продуктивні словотвірні моделі; 4) простежити особливості вживання складних іменників в аналізованій поезії.

У мовостилі Степана Сапеляка складні іменники становлять найбільш чисельну групу серед інших граматичних класів композитів. Із застосуванням семантико-граматичного підходу виділено три основні семантичні групи: назви осіб, іменники з конкретно-предметним значенням, іменники з абстрактним значенням, серед яких найбільше абстрактних композитних іменників. Виділено тематичні групи складних іменників.

У результаті здійсненого аналізу виявлено, що складні слова, вжиті у поезії Степана Сапеляка, утворені всіма основними способами творення композитної лексики, які виділяють у сучасному мовознавстві (осново- і словоскладанням, змішаними способами (складанням із суфіксацією, складанням із нульовою суфіксацією), лексико-синтаксичним способом (зрощенням)). Не виявлено у поезії аббревіатур. Продуктивними способами творення композитних іменників є словоскладання, складання із суфіксацією і складання з нульовою суфіксацією. Непоширеним способом творення композитних іменників є зрощення. У статті виділено і проаналізовано продуктивні словотвірні моделі творення похідних іменників-композитів.

Виявлено, що всі проаналізовані складні слова утворені традиційними способами творення, властивими українській мові. У поезії Степана Сапеляка зафіксовано низку індивідуально-авторських іменникових лексем, які у поетичному дискурсі стилістично марковані, створюють метафоричні образи, виконують оцінну та емоційно-експресивну роль.

Ключові слова: складне слово, складний іменник, композит, композитна лексика, композитний іменник, спосіб творення, складання, ідіостиль.

The article is devoted to the consideration of composite vocabulary in the poetry of Stepan Sapelyak, in particular, the subject of research was complex nouns. The purpose of the article was to carry out a semantic and derivational analysis of composite nouns used in the poetry of Stepan Sapelyak. In order to realize the set goal, it was necessary to solve the following tasks: 1) to identify and describe the semantic groups of complex nouns found in the poetry of Stepan Sapelyak; 2) find out the ways of creating composite nouns; 3) distinguish their productive word-formation models; 4) trace the peculiarities of the use of complex nouns in the analyzed poetry.

In the speech style of Stepan Sapelyak, compound nouns are the most numerous group among other grammatical classes of composites. With the application of the semantic-grammatical approach, there were distinguished three main semantic groups: names of persons, nouns with a concrete object meaning, nouns with an abstract meaning, among which there are the most abstract composite nouns. There were highlighted thematic groups of complex nouns.